
Tone Ferenc

Možne poti do skupnega števila smrtnih žrtev druge svetovne vojne na Slovenskem

Nedvomno je res, da je druga svetovna vojna zahtevala nekaj deset milijonov smrtnih žrtev; razna literatura jih navaja okoli 50 milijonov. Če so prišli do tega števila s seštevanjem števil smrtnih žrtev posameznih v vojno vpletenih držav, ki so jih te razglašale po drugi svetovni vojni, se lahko zgodi, da bodo kdaj ugotovili nekoliko manjše, vendar bolj zanesljivo število smrtnih žrtev v drugi svetovni vojni. Najbrž so posamezne države razglašale nekoliko večje število smrtnih žrtev, kot pa so jih res imele, saj se je po koncu vojne po številu smrtnih žrtev tudi ocenjeval njihov prispevek k zmagi oziroma k prestanemu trpljenju in s tem tudi k večjemu zahtevku po reparacijah, odškodnini itd. Kajti že v primeru Jugoslavije se je izkazalo, da število o 1,700.000 smrtnih žrtev, s katerim je po vojni manipulirala politika, nikakor ne drži. Precej pozneje so vendarle dali vedeti, da naj bi bil v tem številu navzoč tudi demografski primanjkljaj, tj. primanjkljaj rojstev, ki ga je povzročila vojna. Seveda pa nerojenih otrok ni mogoče uvrščati med smrtne žrtve. Če smo zgodovinarji kje morali govoriti o smrtnih žrtvah jugoslovanskih narodov in narodnosti v drugi svetovni vojni, smo na to dejstvo tudi opozarjali.¹

Mislím, da v tem pogledu pomeni korenit prelom delo zagrebškega viktimologa Gubici stanovništva Jugoslavije u drugom svjetskom ratu dr. Vladimirja Žerjavića, ki je na podlagi demografskih izračunavanj prišel do števila 1,027.000 smrtnih žrtev, medtem ko je po skoraj enakih izračunavanjih dr. Bogoljub Kočović prišel do števila 1,014.000.²

V Sloveniji se je do skupnega števila tistih smrtnih žrtev, ki so jih povzročili okupatorji in slovenske oborožene formacije v njihovi službi, skušala takoj po vojni dokopati Komisija za ugotavljanje zločinov okupatorjev in njihovih pomagačev za Slovenijo.³ Na potrebo po upoštevanju podatkov te komisije je na

¹ Tone Ferenc: Der Befreiungskampf in Jugoslawien. Europäischer Widerstand im Vergleich; Die Internationalen Konferenzen Amsterdam. Berlin 1985, str. 309.

² Vladimir Žerjavić: Gubici stanovništva Jugoslavije u drugom svjetskom ratu. Zagreb 1989, str. 80 (dalje Žerjavić).

³ Gradivo komisije za ugotavljanje zločinov okupatorjev in njihovih pomagačev za Slovenijo (KUZOP) je zelo razbito. Glavnina je v dislocirani enoti II Arhiva Republike Slovenije (bivši arhiv Inštituta za novejšo zgodovino) v Ljubljani, Kongresni trg 1 (dalje: ARS II), in to v fasciklih 865 - 946. Precejšen del gradiva je tudi v Arhivu Republike Slovenije v Ljubljani, Zvezdarska 1, fascikli 1 - 59. Izvirniki odločb o zločincih z mnogimi priloženimi izvirniki nemških in italijanskih dokumentov ali pa njihovih prepisov so v Arhivu Jugoslavije v Beogradu. Najmanjši del gradiva pa je v arhivu Vojaškega zgodovinskega inštituta JLA v Beogradu, Birčaninova 5. Gradivo mariborske podružnice komisije je v arhivu Muzeja narodne osvoboditve v Mariboru, Heroja Tomšiča 5.

Kaže, da se dopisovanje komisije za ugotavljanje zločinov okupatorjev in njihovih pomagačev za Slovenijo ni ohranilo v celoti, niti ne tako, kot se je iz vojnega časa.

okrogli mizi revije Borec o žrtvah druge svetovne vojne na Slovenskem leta 1989 upravičeno opozoril mag. Damijan Guštin, kar bom še omenil na drugem mestu. Omenjena komisija je sistematično zbirala podatke po najmanjših enotah, tj. krajevnih narodnoosvobodilnih odborih (NOO) in krajevnih odborih Osvobodilne fronte ter nato še po šolskih okoliših. Vendar to zbiranje podatkov ni imelo prvenstveno namena dokopati se do čimbolj natančnega števila žrtev, temveč zbrati kolikor toliko zanesljive podatke za mirovno konferenco. V tiskanih, vendar nedatiranih navodilih vsem krajevnim, okrajnim in okrožnim NOO in odborom OF je komisija julija 1945 naročila, kako morajo zbrati podatke o žrtvah in jih vnesti v tiskane obrazce, ki jim jih je poslala. "Vsak krajevni odbor vnese v vsako tiskovino število vseh žrtev za ves kraj svojega delokroga. **Izpustiti ne sme nobene hiše in nobenega človeka iz svojega kraja.**" Izpolnjene obrazce pošlje okrajnemu NOO, ki seštete vnese v obrazec in tega pošlje okrožnemu NOO, ki stori enako in do 5. avgusta 1945 pošlje izpolnjen obrazec komisiji. Ta pa bo nato zbrala statistične podatke za vso Slovenijo.⁴

Kaže, da se je nekomu zelo mudilo zbrati podatke o žrtvah, saj je npr. okrožni odbor OF Celje šele 29. julija 1945 razposlal obrazce okrajnim odborom OF in povedal: "Ni potrebno nikakih imen, tudi niso potrebni nikaki dokazi za pravilnost. Rabimo zgolj številke, te pa naj bodo točne v tem smislu, da ne smejo biti izpuščene nobene žrtve, ker bomo s tem nastopili pred zunanjim svetom in ne bi bilo prav, niti pravično, da bi ne dobili zadostnega zadoščenja za naše žrtve. Ker so potrebne zgolj številke, ki jih odbori s primerjavo z letom 1941. pač lahko postavijo, ta zadeva ne bo vzela dosti časa. Osebe, o katerih se ne ve, kaj je z njimi, se smatrajo kot žrtve, katere je treba navesti bodisi, da so prisilno izseljene itd."⁵ Ker je npr. okrajni odbor OF Vransko to pismo in obrazce prejel šele 1. avgusta in podatke že 3. oziroma 4. avgusta 1945 poslal okrožnemu odboru OF Celje, lahko upravičemo sodimo, da so zbrane številke o žrtvah zelo nezanesljive.⁶

Tiskani obrazec je imel štiri strani s temi štirimi vrstami vprašanj: **I. umor** (z bombardiranjem civilnega prebivalstva, s streljanjem, z obešanjem, s klanjem, z zlostavljanjem, s kasnejšo smrtjo kot posledico zlostavljanja - mučenja, smrt v taboriščih), **II. telesna poškodba** (trajne telesne okvare, prehodne telesne okvare, mučenje - zlostavljanje, pretepanje, posilstvo), **III. omejitev osebne svobode** (zapor, interniranje, odgon na prisilno delo, prisilna izselitev, prisilna mobilizacija), **IV. poškodba imovine** (požig hiš in drugih zgradb, porušenje hiš in drugih zgradb, rop živine, rop živil, rop fabrik in delavnic, rop orodja, rop obleke in obutve, konfiskacije in rekvizicije, ostale poškodbe imovine). Podatke je bilo treba ločiti glede na okupatorje (nemški, italijanski, madžarski) in druge povzročitelje (Albanci, Bolgari, ustaši, hrvatski domobranci, ljotičevci, slovenski domobranci, belogardisti, nedičevci, četniki, vlasovci) ter glede na spol in starost (moški,

⁴ ARS II, KUZOR, fasc. 870/III, tiskana okrožnica komisije za ugotavljanje zločinov okupatorjev in njih pomagačev za Slovenijo julija 1945.

⁵ ARS II, KUZOR, fasc. 869/V, okrožnica OOOOF Celje 29.7. 1945.

⁶ ARS II, KUZOR, fasc. 869/V, pismo okrajnega odbora OF Vransko 3.8. oz. 4.8. 1945.

ženske, starci, otroci). Že zelo zgoden čas za popis omenjene strani žrtev, tj. do 5. avgusta 1945, ko so se mnogi šele vračali na svoje domove (izgnanci, interniranci, ujetniki itd.), ni mogel zagotavljati uspešnega izida zbiranja podatkov.

Navajam nekaj odlomkov iz poročil, ki dokazujejo pomanjkljivosti pri zbiranju zanesljivih podatkov o žrtvah. Okrajna referentka za ugotavljanje zločinov iz Kranja je poročala: "Organizirala sem izvršitev statističnega popisa vojnih žrtev za mirovno konferenco. Na teren so odšli trgovski pomočniki, katerim sem dala potrebna navodila, dočim so kranjske tovarne odklonile pomoč pri tem delu, ker jim okrajni odbor takrat, ko ga one potrebujejo, ne gre na roko. (Podčrtal T. F.) Seveda teče popis najslabše v kranjskih kvartih, tako da n. pr. 6. kvart včeraj še ni prejel potrebnih tiskovin, katere sem nato nabiralcu nemudoma izročila. Tudi to delo, upam, da bom v določenem roku izvršila, vsaj kar se tiče podeželja."⁷ Okrajni referent za ugotavljanje zločinov s Ptuja je poročal: "Prav posebno težavno delo pa je bilo z zbiranjem podatkov o vojnih zločinih samih, glede katerih se je sestavila prvič v mesecu avgustu l.(etošnjega) l.(eta) podrobna statistika žrtev in katero delo sedaj zopet ponovno in natančneje vršimo po navodilih naše podružnice v Mariboru. Prav posebej pa je treba pri tem poudariti veliko malomarnost in nedisciplino pri izvrševanju naših naročil skoraj pri nadpolovični večini KNOO-jev ptujskega okraja, predvsem onih iz Haloz."⁸ Tajnik mariborske podružnice za ugotavljanje zločinov dr. Mirko Brolih, ki je - mimogrede povedano - napisal precej elaboratov o zločincih in zločinih nemškega okupatorja na Spodnjem Štajerskem, je 27. oktobra 1945 poslal okrožnico št. 799-45 vsem okrajnim NOO mariborskega okrožja in mestnemu NOO Maribor. V njej je povedal tole: "Že z okrožnico št. 392 od 30.7. 1945 sem po naročilu komisije za ugotavljanje zločinov v Ljubljani naročil vsem okrajnim odborom, da potom referentov za ugotavljanje zločinov sestavijo statistike o vseh vojnih žrtvah. Podatki, ki so jih z ozirom na to okrožnico zbrali in predložili posamezni okrajni odbori, pa daleč ne odговarjajo dejanskemu stanju. To je pripisati deloma dejstvu, da se do tedaj še niso vrnili vsi naši državljani, ki so bili vsled vojnih dogodkov raztreseni skoraj po celi Evropi, in da vsled tega tudi ni bilo mogoče ugotoviti usode vsakega posameznika. Drugič je bil tudi ta rok za predložitev teh statističnih pol, ki ga je določilo Ministrstvo za zunanje zadeve v Beogradu, prekratek in z osebjem, ki je bilo tedaj na razpolago, ni bilo mogoče v tako kratkem času sestaviti točne statistike. Ni potrebno, da bi ponovno poudarili, kako velike važnosti je za našo državo, zlasti za naše delegate na mirovnih konferencah, če bodo mogli svoje zahteve podkrepiti s točnimi podatki o ogromnih žrtvah, ki jih je ravno naša država doprinesla tako v boju za lastno osvoboditev, kakor tudi v boju za uničenje fašističnih režimov v Evropi. Neobhodno je zato potrebno, da se podatki o teh žrtvah sistematično in popolnoma izčrpno zberejo. Naprošam Vas zato, da

⁷ ARS II, KUZOP, fasc. 904/I, poročilo okrajne referentke za ugotavljanje zločinov Kranj 2.8. 1945.

⁸ ARS II, KUZOP, fasc. 917/VI, poročilo okrajnega referenta za ugotavljanje zločinov Ptuj 11.1. 1946.

pristopite takoj k zbiranju podatkov, in sicer po statističnih polah, ki so Vam bile poslane z uvodoma citirano okrožnico, s spremembami odnosno dopolnitvami, navedenimi v tej okrožnici." Nato je dr. Brolih pojasnil nekatera vprašanja, npr. da naj glede mrtvih zaradi bombardiranja upoštevajo samo žrtve okupatorjevih bombardiranj in ne tudi zavezniških, naj pri prisilni mobilizaciji upoštevajo tudi mobilizirane v vermanšaft in t.i. Volkssturm, vendar naj ločeno navedejo: a) mobilizirane v nemško vojsko, b) vermanšaft, c) Volkssturm in č) policijo ali orožništvo itd. Ko jim bodo krajevni NOO predložili statistične pole, naj preverijo, če podatki ustrezajo dejanskemu stanju. "Očividno napačne številke je takoj vrniti v popravilo," je svetoval. In prav na koncu je z zadovoljstvom napisal: "Končno vam sporočam, da smo dognali, da so prijave, ki jih predlaga naša podružnica, v celi državi kvalitativno najboljše, ker je to v nemali meri zasluga dela tovarišev okrajnih referentov, se vam tem potom zahvaljujem za vaš trud in vas prosim, da se tudi v bodoče z enako vnemo lotite poverjene vam naloge."⁹

Nisem še našel vira, ki bi navajal skupne podatke smrtnih žrtev za celo Slovenijo ali pa vsaj za bivšo Dravsko banovino, zbranih poleti 1945.¹⁰

Zanesljivejše je bilo zbiranje podatkov zgodaj spomladi - aprila in maja - 1946, ko so se razmere na terenu kolikor toliko že ustalile. Zbiralo jih je učiteljstvo

⁹ ARS II, KUZOP, fasc. 917/I, okrožnica podružnice KUZOP za severovzhodno Slovenijo 27.10. 1945.

¹⁰ Kaže, da je podružnica za severovzhodno Slovenijo v Mariboru zbrala takšno število smrtnih žrtev: uboji in pokoli: sistematičen teror - 21.312, ubijanje talcev - 1690. To število in tudi druga števila o zločinih nemškega okupatorja je omenjena podružnica 9.10. 1945 izročila podpredsedniku narodne vlade Slovenije dr. Marijanu Breclju (ARS, KUZOP, fasc. 14, m. 174. Število po Nemcih izvršenih zločinov). V Referatu o nemških ratnih zločinoma u Sloveniji za vreme okupacije, ki je napisan v srbohrvaščini najbrž za državno komisijo za ugotavljanje zločinov v Beogradu in ga hrani arhiv Muzeja narodne osvoboditve Maribor, piše: "Nemci su za vreme okupacije u okupiranim delovima Slovenije, tj. u Štajerskoj, Gorenjskoj i Koruškoj počinili sledeće ratne zločine:

1) Poubijali, obesili, mučili do smrti i žive spalili u Gorenjskoj	1.733
gradjanskih lica, poubijali zarobljenih ranjenika i ratnih zarobljenika,	
pošto su ih prethodno mučili	620
u Štajerskoj poubijali i poklali te izložili sistematskom teroru gradjanskih lica.	21.312
Ukupno u Štajerskoj i Gorenjskoj žrtava	23.903
2) Poubijali su u Gorenjskoj	1.146
gradjanskih lica kao taoca, a u Štajerskoj	1.575
Ukupno	2.721"

Ohranjeni sta tudi zbirni statistični poli za tiste dele goriškega in tržaškega okrožja, ki so bili v cono B Julijske krajine. Za goriško okrožje izkazuje 705 smrtnih žrtev in za tržaško 934, skupaj torej 1639. Poseben pregled žrtev, ki jih je po 9.9. 1943 v tistem delu Slovenskega primorja, ki je v letih 1945-1947 sodil v cono B Julijske krajine, povzročil nemški okupator, navaja 4461 smrtnih žrtev, med njimi 2187 umrlih in ubitih v nemških taboriščih (ARS II, KUZOP, fasc. 901/I). Dokument z naslovom Vojna škoda v Slovenskem primorju, napisan najbrž že 10.6. 1945, navaja: "1. Število mrtvih v bojih, zaporih, internacijah in na drugih posledicah vojne 10.803. 2. Število pogrešanih v bojih, zaporih, internacijah in na drugih posledicah vojne 11.802. Drugi dokument z naslovom Vojna škoda v Sloveniji, povzročena po nemškem okupatorju v času od 5.4. 1941 do kapitulacije Nemčije, napisan najbrž tudi 10.6. 1945, navaja 56.573 smrtnih žrtev in 13.739 pogrešanih. Dokument z naslovom Vojna škoda v Sloveniji, povzročena po italijanski vojski in civilnih uradnikih v času od 5.4. 1941 - 8.9. 1943, napisan najbrž tudi 10.6. 1945, izkazuje 23.279 mrtvih in 11.311 pogrešanih. Tem podatkom ne zaupam, navajam jih zato, da bi videli, kako težko je zgodovinarju, ko od njega zahtevajo natančno število smrtnih žrtev med Slovenci v drugi svetovni vojni.

v svojih šolskih okoliših in k omenjeni vrsti izpolnjenih tiskanih obrazcev priložilo šolsko kroniko za leta 1941 - 1945. Za vse okraje bivše Dravske banovine, razen za mesto Ljubljana je to gradivo zbrano v dislocirani enoti II Arhiva Republike Slovenije (bivši arhiv Inštituta za novejšo zgodovino) na Kongresnem trgu 1 v Ljubljani. Podatke iz večine šolskih okolišev je seštela že komisija sama.¹¹ Komisija jih je navedla na nedatiranem dokumentu **Statistični podatki žrtev v času okupacije od leta 1941 do 1945 v Sloveniji**, žal brez vsakega pojasnila.¹² Podatki o **smrtnih žrtvah** za bivšo Dravsko banovino, brez mesta Ljubljana, so takšni: smrt zaradi bombardiranja - 1123, umori - 14.425, umrli v taboriščih - 6.808, skupaj torej - 22.356. Čeprav tega vprašanja ni bilo na omenjenem tiskanem obrazcu, je komisija navedla še število "padlih v borbi, pogrešanih in sežganih" - 28.091, vendar ne vemo, kako je komisija prišla do tega podatka. Vsota teh števil je 50.447.

Ko sem seštel podatke o smrtnih žrtvah po okrajih (za nekaj okrajev sem moral sam sešteti podatke iz šolskih okolišev), sem za bivšo Dravsko banovino, vendar brez mesta Ljubljana, dobil tele podatke: ubiti pri bombardiranjih - 1244, umorjeni - 15.170 in umrli v taboriščih - 7.672, skupaj torej 24.094. Pregled po okrajih kaže tole podobo:

Okrožje	Okraj	Bombardiranje civilnega preb.	Umori	Umrli v taboriščih
Ljubljana	Lj.- okolica	66	1065	421
"	Grosuplje	33	487	174
"	Kamnik	73	846	271
"	Škofja Loka	22	705	87
"	Kranj	15	601	142
"	Jesenice	98	476	149
"	Rakek	46	665	297
Novo mesto	Novo mesto	135	1115	298
"	Črnomelj	66	339	276
"	Kočevje	15	250	243
"	Trebnje	32	1810	121
"	Krško	37	723	1138
Maribor	Maribor - mesto	43	322	326
"	Maribor - okolica	30	179	70
"	Prevalje	64	607	371
"	Slov. Bistrica	32	155	78
"	Ptuj	27	310	164
"	Ljutomer	62	418	312

¹¹ Statistične pole o zločinih okupatorjev itd. s priloženimi šolskimi kronikami so v ARS II, KUZOP, fasc. 865-870. Urejene so po okrožjih, okrajih in šolskih okoliših.

¹² ARS II, KUZOP, fasc. 899/I, Statistični podatki žrtev v času okupacije od leta 1941 do 1945 v Sloveniji.

Okrožje	Okraj	Bombardiranje civilnega preb.	Umori	Umrli v taboriščih
Maribor	Ormož	20	244	27
"	Gornja Radgona	17	185	90
"	Dolnja Lendava	11	49	166
"	Murska Sobota	24	51	241
Celje	Celje - mesto	67	36	36
"	Celje - okolica	49	760	314
"	Šalek - Mislinja	28	461	236
"	Vransko	-	191	86
"	Šoštanj	12	354	142
"	Slov. Konjice	-	247	18
"	Trbovlje	30	638	319
"	Šmarje pri Jelšah	16	229	152
"	Brežice	31	305	510
"	Kozje	14	208	93
"	Sevnica	34	139	304
Skupaj		1244	15.110	7.672

Ti podatki se torej nekoliko razlikujejo od podatkov in seštevkov na že omenjenem dokumentu komisije. Sodim, da so oboji podatki o smrtnih žrtvah ene strani, poudarjam: **samo ene strani**, približno natančni.

Pri popisu žrtev po šolskih okoliših so v večini primerov vestno in natančno ugotavljali število žrtev in v mnogih primerih v priloženih šolskih kronikah navedli tudi imena smrtnih žrtev, povzročenih po okupatorjih, nekateri pa tudi število in imena padlih partizanov. Glede na posamezna okupacijska območja bi bilo število smrtnih žrtev **približno** takšno:

Gorenjska	3.479
Mežiška dolina	1.042
Spodnja Štajerska	10.212
Nemško zasedbeno območje	14.733
Ljubljanska pokrajina	9.819
Prekmurje	542

Že omenjeni dr. Žerjavič na enem mestu navaja, da naj bi Slovenci imeli skupno 42 tisoč "dejanskih izgub", in to 36 tisoč doma in 6 tisoč v tujini,¹³ na

¹³ Žerjavič, n. d., str. 82.

drugem mestu mestu navaja 33 tisoč, in to 12 tisoč padlih borcev, 11 tisoč ubitih in umrlih (med njimi 8 tisoč na terenu in 3 tisoč v taboriščih) ter 10 tisoč padlih in ubitih "kolaboracionistov in kvislingov."¹⁴ Na tretjem mestu pa se dr. Žerjavić sklicuje na ustne podatke Zdravka Klanjščka in navaja: 16 tisoč padlih partizanov, 9 tisoč ubitih in umrlih v zaporih in taboriščih, 1600 ubitih ob bombardiranjih, 19.400 od okupatorja ustreljenih in obešenih, 5 tisoč umrlih na prisilnem delu in padlih ter umrlih v nemški vojski, 9 tisoč padlih in ubitih "belogardistov in domobrancev".¹⁵ Na četrtem mestu pa dr. Žerjavić navaja število 12 tisoč padlih borcev NOV, 9 tisoč žrtev vojne, 9 tisoč padlih in ubitih "belogardistov in domobrancev" in 2 tisoč prisilno mobiliziranih, skupno torej 33 tisoč, med njimi 32 tisoč Slovencev in tisoč Nemcev. K skupnemu številu 33 tisoč prišteva še 6 tisoč Slovencev in tisoč Judov, ubitih in umrlih v inozemstvu, in tako pride do števila **44 tisoč smrtnih žrtev vojne na Slovenskem**.¹⁶

To, kar sta dr. Žerjavić in dr. Kočović računala nekaj desetletij po vojni, je nekdo, najbrž dr. Dolfe Vogeljik¹⁷ storil kmalu po vojni, vendar že po ukinitvi komisije za ugotavljanje zločinov okupatorjev in njihovih pomagačev za Slovenijo; kot poslednjo letnico navaja 1952. Ob številu prebivalstva Dravske banovine ob poslednjem ljudskem štetju v Kraljevini Jugoslaviji 31.3. 1931, ki je bilo 1,144.298, naj bi izračunano število prebivalstva s pribitkom naravnega prirastka leta 1941 znašalo 1,232.844. Ocenjeno število navzočega civilnega prebivalstva na območju bivše dravske banovine naj bi 1.3. 1945 znašalo 1,182.860. Vojne izgube "glasom specifikacije" naj bi znašale 66.089 oseb. Za to "specifikacijo vojnih izgub" navaja:

Umrli vsled vojne	- borci	20.036
	- ostali	18.476
Pogrešani	- borci	1.752
	- internirani, priprti	1.122
	- mobilizirani v okupatorjevih vojskah	7.998
	- v službi okupatorja	2.932
	- pobegli z okupatorjem	12.496
	- ostali	1.286
Skupaj		66.089

¹⁴ Žerjavić, n. d., str. 116.

¹⁵ Žerjavić, n. d., str. 109.

¹⁶ Žerjavić, n. d., str. 110.

¹⁷ ARS II, KUZOP, Pripomočki za ocenitev gibanja prebivalstva v Sloveniji med letoma 1931 in 1952.

Za umrle in pogrešane ima tudi razčlemba po starosti in spolu:

Starostna skupina	moški	ženske	vseh
do 7 let	337	180	517
od 7 do 14 let	595	144	739
“ 14 “ 60 “	43.059	3.350	44.409
Vseh	45.121	4.220	49.341

Podatki, ki sem jih navedel, pričajo o razmeroma precejšnjih razlikah, zlasti pri ocenjevanju skupnih žrtev druge svetovne vojne na Slovenskem. Pripominjam, da je v poslednjih petindvajsetih letih Statistični zavod Slovenije vsaj dvakrat opravil poseben popis prebivalstva, tudi z vprašanjem izgub v drugi svetovni vojni. Vendar podatkov ni niti uradno niti kako drugače objavil; vsaj raziskovalci nismo nikoli zvedeli zanje. Zelo zamerim Zvezi združenj borcev in udeležencev NOV Slovenije, da čeprav organizacijsko zelo razvejena in od družbe dobro gmotno podprta, celih trideset let svojega obstoja ni zmoгла zbrati podatkov o žrtvah “svoje” strani za celo slovensko ozemlje.

V razmerah, ko je bilo vprašanje vseh žrtev vojne ves čas če ne že tabu tema, pa vsaj neljuba, nezaželena zadeva, zlasti še v primeru, če bi kdo zbiral podatke o usmrčenih po vojni na Slovenskem, so razni dejavniki v Sloveniji zbirali predvsem osebne in druge podatke o padlih partizanih in žrtvah okupatorjevega nasilja in nasilja okupatorju podrejenih slovenskih oboroženih formacij (vaške straže, MVAC - Milizia volontaria anticomunista - Prostovoljna protikomunistična milica, četniki, t. i. črna roka itd.). Nekateri so te podatke zbirali po vrstah žrtev (talci, padli in ubiti partizani, umrli v taboriščih itd.), drugi pa po območjih (krajih, krajevnih skupinah, občinah in regijah), ne glede na omenjene vrste žrtev. Kolikor poznam, je mariborski Muzej narodne osvoboditve, morda tudi kranjski Gorenjski muzej, že precej časa zbiral podatke od občinskih odborov Zveze združenj borcev in udeležencev NOV za celo svoje delovno območje. Tudi nekateri pisci monografij o NOB na posameznih območjih so se potrudili, da so zbrali podatke o žrtvah v drugi svetovni vojni na obravnavanih območjih. Vendar, kot sem že omenil, so zbirali podatke o eni skupini žrtev in nikakor za vse, poudarjam: za vse žrtve vojne, ne glede na to, kdo jih je povzročil.

Vsaj v strokovnem pogledu pomeni velik prelom v obravnavanju smrtnih žrtev druge svetovne vojne na Slovenskem okrogla miza leta 1989 z naslovom **Žrtve druge svetovne vojne pri nas**¹⁸ z uvodnimi besedami mag. (zdaj že dr.) Zdenka Čepiča “Vojne žrtve kot predmet zgodovinarjeve raziskave - uvodne besede” (str. 588-591), Jožeta Dežmana “Pravica do smrti” (str. 592-597), mag. Damijana Guština “Gradivo KUZOP kot podlaga za proučevanje problema žrtev

¹⁸ Borec XLIX, 1989, št. 5-6, str. 587-648.

med drugo svetovno vojno na Slovenskem (str. 601-606), Milice Strgar "Nekaj pogledov na skoraj petinštirideset let slovenskega političnega begunstva" (str. 607-618), dr. Janka Kostnapfla "Vojne žrtve - utrinki v očeh zdravnika" (str. 633-635), mag. Borisa Mlakarja "Nekaj števil k problematiki druge svetovne vojne na Slovenskem" in z razpravami Vladimirja Kavčiča, Toneta Kebeta, dr. Ferda Gestrina, Zdravka Klanjščka, dr. Božidarja Jezernika in Iva Žajdele. Nekakšen uvod v to okroglo mizo je pomenila Dežmanova razprava "Žrtve druge svetovne vojne, očrt raziskave - občina Radovljica," objavljen v reviji Borec, 1989, št. 1, str. 42-75. Če se ne motim, je to prva razprava o vseh žrtvah vojne in ne samo žrtev na partizanski strani ali žrtev okupatorjevega nasilja. V nekaj tabelah je Dežman prikazal tudi socialni stan, kraje, datume in vzrok smrti partizanov in aktivistov ter drugih žrtev in problem odkrivanja spominskih plošč ter postavljanja spomenikov. To je bil do tedaj najbolj natančno obravnavan problem žrtev druge svetovne vojne na nekem območju. Tako kot je bila že v 70. letih zelo natančno obravnavana neka skupina smrtnih žrtev, in to z razstavo o talcih na Štajerskem in z razpravo dr. Milana Ževarta v zborniku poslednjih pisem talcev in na smrt obsojenih rodoljubov.¹⁹ Mislim, da je bil tudi dr. Ferdo Gestrin prvi, ki je že do tedaj zbral tudi osebne podatke obeh nasprotujočih si strani udeležencev vojne in njunih žrtev, vendar je iz raznih, tudi banalnih razlogov njegova knjiga lahko izšla šele leta 1993.²⁰ Svojo razpravo na omenjeni okrogli mizi o žrtvah druge svetovne vojne na Slovenskem je Dežman sklenil takole:

"Če bomo postavili vprašanje o žrtvah vojne tako, da jih ne bomo delili in devali v nič z dvojnimi in trojnimi metri, če bomo manj vključeni v redukcijske šablone, obenem pa tenkočutneje prisluhnili, kaj menijo o našem početju ljudje, ki jih to spraševanje zanima, bo možno zbrati podatke o vseh žrtvah."²¹

Kmalu po tej okrogli mizi je prišlo do spremembe družbenih razmer in do ustanovitve "parlamentarne komisije za raziskovanje povojnih množičnih pobojev, pravno dvomljivih procesov in drugih nepravilnosti". Ta je pod vodstvom poslanca Naceta Polajnarja 19. julija 1991 "ocenila, da bi bilo potrebno in smotno ugotoviti število žrtev na Slovenskem v obdobju med drugo svetovno vojno in po njej." Vendar sedanjo parlamentarno komisijo pod vodstvom poslanca dr. Jožeta Pučnika najbrž zanimajo samo ali predvsem žrtve, ki so jih po koncu vojne povzročili zmagovalci poražencem, ter imena povzročiteljev povojnih množičnih pobojev. Kaže, da so se ponekod občinske komisije resno in odgovorno lotile zbiranja podatkov, ponekod pa jih niti niso ustanovili. Zbiranja podatkov sta se po spremembi družbenih razmer lotili tudi Nova Slovenska zaveza in Društvo za ureditev zamolčanih grobov. Samo za t. i. farne plošče sta zbrala več kot 7 tisoč

¹⁹ Milan Ževart: Uvodna beseda. Poslovilna pisma za svobodo ustreljenih v okupirani slovenski Štajerski. Maribor 1965, str. 7-24. Imensko kazalo talcev, str. 651-667.

²⁰ Ferdo Gestrin: Svet pod Krimom. Ljubljana 1993.

²¹ Borec XLIX, 1989, št. 5-6, str. 596. Glej tudi Dežmanovo razpravo: Druga svetovna vojna med Julijci in Karavankami (Jeseniško okrožje) 1943 - 1945. Slovenci in država. Zbornik prispevkov z znanstvenega posveta na SAZU (od 9. do 11. novembra 1994). Ljubljana, 1995, str. 235-241.

imen, pri čemer sta upoštevala nekatere vrste žrtev (internirance itd.), ki so jih zajeli že nekateri drugi popisi.²²

Kaže, da so po spremembi družbenih razmer in priporočilu omenjene parlamentarne komisije do sedaj objavili sezname **vseh vrst žrtev** le za tri bivše občine, in to za Slovensko Bistrico, Žiri in Cerknico. Prvi seznam je sestavil **Lojze Penič** in ga s spremljajočo razpravo objavil v drugem slovenjebistriškem zborniku leta 1990. Navedel je 748 oseb, ki so po njegovih izračunih pomenile 2,9 % takratnega prebivalstva na območju poznejše slovenjebistriške občine. Vendar je moral glede na pomanjkljivost virov priznati, da je seznam padlih v nemški vojski (250) še pomanjkljiv.²³

Drugi seznam vseh vrst žrtev je sestavil **Alfonz Zajec** za nekdanjo občino Žiri in ga objavil v Žirovskem občasniku leta 1990. V uvodni besedi je povedal, da so seznam začeli sestavljati še pred četrto stoletja in so ga nato dopolnjevali. Navaja 312 smrtnih žrtev s podatkom o rojstvu in smrti, če je slednji seveda ugotovljen (pri večini le letnica smrti). V opombah pa navaja ime očeta in matere ter način smrti. Smrtnih žrtev ni razčlenil tako kot Penič. Pač pa je urednik občasnika Miha Naglič razčlenil podatke glede na usmrtiltelle in opozoril, da "seznam gotovo ni popoln in okoliščine smrti niso vedno do kraja pojasnjene. Sicer pa namen te objave ni obračunavanje in poračunavanje, gre predvsem za **objavo vseh imen**, tudi "nepravih" in zamolčanih."²⁴ Ob tem je Spomenka Hribar objavila esej *Zgodovina in smrt*.²⁵

Tretji seznam je objavil **Stane Okoliš** za nekdanjo občino Cerknica oziroma za ožjo Notranjsko.²⁶ Če sta bila seznama smrtnih žrtev za občini Slovenska Bistrica in Žiri predvsem izdelek dveh posameznikov, pa Okolišev seznam pomeni obenem "gradivo Komisije za raziskavo povojnih množičnih pobojev, pravnodvomljivih procesov in drugih nepravilnosti občine Cerknica", ki jo je sestavljalo devet zgodovinarjev, med njimi šest diplomiranih, in to z različnim političnim in svetovnonazorskim prepričanjem. Ob seznamu 2158 smrtnih žrtev, ki pomenijo 12,6 % takratnega prebivalstva na obravnavanem območju, je Okoliš napisal zelo obsežno razpravo, v kateri je predstavil način zbiranja podatkov in zbrane podatke tudi razčlenil. Prikazal je **I. območje raziskovanja** z a) zemljepisno-demografsko sliko predvojnega časa, b) zgodovinskim orisom in c) kronološko sliko medvojnega časa, **II. zbiranje gradiva** po a) matičnih knjigah, b) arhivih, c) literaturi in d) ustnih pričevanjih, **III. urejanje gradiva** z a) glavnimi načeli, b) problemi urejanja in c) značilnimi tipi žrtev. Temu sledi najboljšežnejši **IV. del**

²² Farne spominske plošče. Knjiga I. Ljubljana 1995, 260 str.

²³ Lojze Penič: Žrtve druge svetovne vojne v občini Slovenska Bistrica. Zbornik občine Slovenska Bistrica, II. Ljubljana 1990, str. 263-281.

²⁴ Alfonz Zajec: Vse žrtve druge svetovne vojne med Žirovci. Žirovski občasnik (1980 - 1990), XI - 17, Žiri 1990, str. 9-30; Miha Naglič: Deset (oziroma petinštirideset) let pozneje, str. 1-4.

²⁵ Prav tam, str. 31-32.

²⁶ Stane Okoliš: Žrtve druge svetovne vojne na ožjem Notranjskem. Gradivo komisije za raziskavo povojnih množičnih pobojev, pravnodvomljivih procesov in drugih nepravilnosti občine Cerknica. Ljubljana 1996, 169 str.

knjige - **statistične ugotovitve** z več prikazi, in to s prikazom žrtev po posameznih predvojnih občinah (Begunje, Bloke, Cerknica, Rakek, Stari trg in Sv. Vid), in to glede na tri utemeljene **časovne razmejitve**: 6. april 1941 - 8. september 1943 - 15. maj 1945 in po tem dnevu, glede na **povzročitelje smrti** (Italijani, Nemci, vaške straže - MVAC, domobranci, Jugoslovanska armada, OZNA, sami in neugotovljeni), glede na **okolščine smrti** (likvidacije, represalije, v boju, internacija, letalski napad, na begu, nesreče), glede na **aktivnost** (civilisti, partizani, vaški stražarji-MVAC, domobranci, vojni ujetniki itd.) in glede na **socialni stan** (kmečki sin - hči, hišar - delavec, kmet, mladoletnik, obrtnik, uslužbenec itd.). Te razčlenjene podatke nato primerja po občinah in ugotavlja delež (odstotek) žrtev po predvojnih občinah glede na omenjene tri časovne razmejitve in tudi glede na povzročitelje in okoliščine smrti, prikaže pa tudi razmerje med t. i. medvojnimi in povojnimi žrtvami.

Ob branju tega razmeroma obsežnega in zelo zanimivega dela, ki ga bo najbrž le redkokatero doseglo ali preseglo, se mi pojavlja nekaj misli in vprašanj. Zelo me čudi stališče notranje uprave, ki ne dovoli niti komisijam, katerih ustanovitev in delovanje je priporočila že omenjena Polajnarjeva parlamentarna komisija, vpogleda v matične knjige, za ugotavljanje datuma rojstva in smrti žrtev. Tako se otežuje delo strokovnjakov, delo, ki bi ga v resnici morala opraviti državna uprava; če ga ni tista v prejšnjem režimu, bi ga morala t. i. postkomunistična. Kako pa si državni zbor predstavlja, da bo vlada izdala mrliške liste in z imeni zaznamovala grobove in grobišča žrtev, če ne bo po vseh mogočih virih kdaj izdelan imenski seznam žrtev. Glede na to, kar sem povedal o seznamih žrtev iz občin Slovenska Bistrica in Žiri, o Gestrinovi knjigi, pa tudi o Dežmanovih raziskavah, bi vendarle omilil trditev v uvodu na strani 7, da gre v Okoliševi knjigi za "prvi celovit pristop" do medvojnih in povojnih žrtev. Je pa res, da je Okolišev pristop najbolj sistematičen, razčlenjen in pojasnjen, pa tudi najobsežnejši. Žal iz seznama žrtev nisem mogel dovolj natančno razbrati, kdaj gre pri povzročiteljih žrtev za Jugoslovansko armado in kdaj za Ozno, ki pa je bila, kot vemo, do pomladi 1946 vendarle sestavni del JA, saj je bila oddelek ministrstva za narodno obrambo vlade DFJ oziroma vlade FLRJ. Dvomim, da so organi JA mimo Ozne lahko odločali o smrti, razen v primeru lastnih pripadnikov, tj. častnikov, podčastnikov in vojakov. Izognil bi se tudi izrazom kot likvidacija, Nemci, Italijani, in jih zamenjal z izrazi usmrtitev, nemški okupator, italijanski okupator. Omilil bi tudi trditev, da partizani niso nikdar, poudarjam: nikdar, zaupali bivšim vaškim stražarjem, če pa so znani celo primeri častnikov iz vrst četnikov (Bogdan Zaplotnik, Stanko Kovačič) in bivših funkcionarjev v MVAC (Aleksander Zupanc, dr. Lado Lovrenčič), v Grčaricah ujeti medicinec Jože Satler pa je postal celo načelnik sanitetnega oddelka v štabu 9. korpusa NOV in POJ. Seveda pa je nekaj časa vladalo nezaupanje "starih" partizanov do mobiliziranih pripadnikov vaških straž. Teh nekaj pripomb seveda nikakor ne more zmanjšati napornega dela, ki ga je opravil Okoliš, in v to poslednjem času, po razdelitvi občine Cerknica na več občin, baje celo na svoje stroške.

Že nekaj let se pojavlja vprašanje, kako zbrati vse možne podatke o **smrtnih žrtvah** druge svetovne vojne na Slovenskem, tudi njih imena, **na enem kraju**, da bi vendar že enkrat v nekem doglednem času prišli do zanesljivejših podatkov o smrtnih žrtvah druge svetovne vojne na Slovenskem. Ker obdobje druge svetovne vojne in tudi povojni čas sodita v delovno področje Inštituta za novejšo zgodovino v Ljubljani, je inštitutovo vodstvo že pred štirimi leti (1992) prijavilo Ministrstvu za znanost in tehnologijo poseben projekt za zbiranje in obravnavo podatkov o smrtnih žrtvah druge svetovne vojne na Slovenskem. Gre za ugotovitev števila oseb, ki so umrle **nasilne** smrti med vojno ali po njej zaradi nje. Inštitut je spodbudo za to delo dobil ob uspešnem popisu žrtev, ki ga je za območje Furlanije - Julijske krajine opravil Furlanski inštitut za zgodovino osvobodilnega gibanja v Vidmu (Udinah). Ta je namreč v šestih knjigah po vseh štirih provincah in znotraj njih po občinah popisal 26.500 smrtnih žrtev, ki so v občinskih seznamih navedene po abecednem redu, za vsako žrtev pa je navedenih okoli deset podatkov. Vendar ministrstvo takrat ni potrdilo projekta, češ da ne gre za temeljno delo, temveč za aplikativno raziskavo, pri kateri mora biti navzoč še sofinancer.

Inštitut je lani ponovno prijavil projekt, in to za t. i. nacionalno zbirko. Predvideva, da bi podatke zbiral in jih po preudarno izdelanem računalniškem programu obravnavala dva diplomirana **zgodovinarja**, kar bi bila za celih **pet let** tudi njuna edina naloga. Z njima bi morali obvezno sodelovati tisti inštitutovi raziskovalci, ki proučujejo drugo svetovno vojno na Slovenskem in neposredni povojni čas. Zbiranje podatkov naj bi teklo na dva načina, in to po **območjih** (bivših in sedanjih občinah, krajevnih skupnostih itd.) in **vrstah žrtev** (duševno bolni in ostareli, izgnanci, talci, umrli v taboriščih, padli v NOV, ubiti civilisti, usmrčeni vaški stražarji in četniki 1943, padli vaški stražarji, četniki in domobranci, usmrčeni domobranci 1945 itd.)²⁷ Pri tem je treba upoštevati, da bo zbiranje podatkov po območjih **prednostno** in težje, čeprav imajo nekateri dejavniki (krajevni odbori Zveze združenj borcev in udeležencev NOV, krajevne organizacije Društva izgnancev Slovenije, društvi bivših mobilizirancev v nemško vojsko, Nova slovenska zaveza, itd.) zbranih že precej podatkov; tudi v Argentini baje pripravljajo novo, dopolnjeno in popravljeno izdajo Bele knjige o medvojnih in povojnih žrtvah protikomunistične strani.²⁸ Zbiranje podatkov po vrstah žrtev

²⁷ "Med žrtve vojne in revolucije prištevamo vse Slovence, ki so padli v Jugoslovanski, Nemški, Italijanski, Madžarski, Angloameriški in drugih tujih vojskah, potem vse, ki so padli v partizanih, četnikih, Vaških stražah, Legiji smrti, domobranci itd.; vseh, ki so bili pobiti od okupatorjev ali v revoluciji bodisi kot aktivisti, politiki, duhovniki ali preprosti ljudje iz različnih motivov, ne vedno politično-ideoloških. Dalje interniranci po nemških in italijanskih taboriščih (med Nemci in Italijani ni bilo razlike, če so to bili nacisti ali fašisti, vsi so nas hoteli uničiti, sicer na nekoliko bolj civiliziran način kot komunisti); skratka: vsi tisti ljudje so bili žrtve vojne in revolucije in je naravno, da se jih spominjamo." (R. R.: Več jasnosti. Tabor; Glasilo združenih slovenskih protikomunistov, Buenos Aires, 1972, št. 4, str. 98)

²⁸ V Argentini je Zveza društev slovenskih protikomunističnih borcev Tabor pripravila in objavila štiri zvezke Matice mrtvih (tretji zvezek: Slovensko domobranstvo. Cleveland. Ohio, USA, 1969, str. 136). Nato je podatke iz štirih zvezkov leta 1971 objavila v Beli knjigi slovenskega protikomunističnega

pa olajšuje to, da so v arhivih ohranjeni mnogi sezname smrtnih žrtev, tudi kartoteka padlih borcev NOV, da so o padlih partizanih zbrali podatke pisci knjig za Knjižnico NOV in POS, o žrtvah v okupatorjevih taboriščih nekateri pisci monografij o taboriščih, da je nemški okupator na lepakih objavil imena ubitih talcev itd.

Zbiranje in obdelava podatkov o smrtnih žrtvah bi morala zajeti najmanj ozemlje Republike Slovenije in preverjanje tistih podatkov o Slovencih, ki jih je že zajel popis smrtnih žrtev omenjenega videmskega inštituta v pokrajinah Furlanije - Julijske krajine. Za Primorsko bi morali kot začetek vojne upoštevati vstop Italije v vojno 10. junija 1940. Za konec vojne pa bi za vse slovensko ozemlje upoštevali 15. maj 1945, kot povojni čas pa vsaj še leto 1946. Ker bi se omejili na žrtve, ki so umrle **nasilne** smrti, ne bi upoštevali tistih, ki so po vojni umrli naravne smrti zaradi posledic, ki jim jih je prizadejala vojna; to bi namreč zapletlo in podaljšalo izvajanje projekta.

Zbiranja podatkov na ta način si ni mogoče zamišljati brez tesne naslonitve obeh predvidenih inštitutovih delavcev na tiste območne muzeje, ki so se že do sedaj največ ukvarjali z vprašanjem vojnih žrtev, pri čemer izstopata mariborski in kranjski muzej, na delujoče občinske komisije za raziskavo povojnih množičnih pobojev, na Novo Slovensko zavezo, Društvo za ureditev zamolčanih grobov ter druge dejavnike, celo posameznike, ki zbirajo podatke o žrtvah na ožjih območjih ali pa po vrstah žrtev. Inštitut bo moral upoštevati predvsem izkušnje tistih raziskovalcev, ki so za nekatera območja to delo že opravili. Nekaj jih je danes povabljenih na to okroglo mizo, da bi nam posredovali svoje izkušnje.

upora (ZDSPB Tabor, Cleveland/Ohio, USA). Največ dela je opravil Zdravko Novak. Leta 1975 je ista zveza izdala dopolnilo: Bela knjiga slovenskega protikomunističnega upora 1941 - 1945. Dopolnilo.

Na drugi strani zbira podatke o usmrtnitvah, ki so jih storili pripadniki slovenskih protipartizanskih oboroženih formacij, Silvo Grgič. Izšla je že njegova prva knjiga trodelne monografije Zločini okupatorjevih sodelavcev. Knj. 1. Izven boja pobiti in na druge načine umorjeni ranjeni in ujeti slovenski partizani. Novo mesto 1995, 554 str.

Tone Ferenc

SOME POSSIBLE WAYS OF ESTABLISHING THE TOTAL NUMBER OF THE SECOND
WORLD WAR VICTIMS IN SLOVENIA

Summary

According to the existing literature, the Second World War claimed a total toll of some 50 million victims, about 1,700,000 of whom were from the former Yugoslavia. Historians have long doubted the authenticity of these figures, especially after it had been established that they included the number of people who would have been born had there been no war. Only recently, two victimologists, Vladimir Žerjavić and Dr. Bogoljub Kočović, on the basis of demographic calculations arrived at a number for Yugoslavia slightly exceeding one million. Žerjavić calculated that the "actual toll" of the Slovenian population was 42,000: 36,000 in the country and 6,000 abroad.

Immediately after the Second World War, the Commission for the Investigation of War Crimes Committed by the Occupiers and their Collaborators was set up in Slovenia with the task of establishing the total number of victims, killed or injured in the war. The first data on the victims, collected by its regional branches and representatives for the purposes of a forthcoming peace conference as early as summer 1945, cannot be considered reliable as they were collected over a very short period of a few days and at a time when many people had not yet returned to their homes. A more accurate collection of data, assisted by school authorities, was carried out in spring 1946. The data preserved in the Archives of the Republic of Slovenia, suggest that there were 24,094 victims in the then Dravska banovina region, excluding the town of Ljubljana. Of these, 1,244 died in bombardments, 15,170 died in combat or were killed by the enemy and 7,672 died or were killed in concentration camps. However, these are only the data proposed by one of the sides in the bloody conflict. On at least two occasions in the last twenty-five years, the Statistical Institute of Slovenia carried out special censuses containing the questionnaire on the losses in the Second World War, the results of which, however, have never been made public. The data on the casualties of the Second World War victims have also been collected by other organizations and institutions, such as the League of Veterans of the National Liberation War in Slovenia, museums and various anti-Communist veterans' associations abroad, however, each for "their own" victims only.

An important turning-point in the treatment of Second World War victims in Slovenia, at least in the scientific sense, happened with the round table in 1989, under the title of "The Victims of the Second World War in Slovenia". A demand for an integral and impartial treatment of all victims, without classification as "good" or "bad", was put forward. As a result, several all-inclusive regional lists of victims were produced, the most extensive for the former Cerknica Commune.

The Institute for Contemporary History in Ljubljana has prepared a project for the collection of the data on all who died during or as a result of the Second World War. This is, among other, a response to the publication of a census, carried out in certain Italian provinces by the Friulian Institute for the History of the Liberation Movement in Udine. On the basis of a carefully devised computer programme, the assistance of researchers, museums and various organizations, which had and are still collecting data on the victims in their area, such a project could be implemented by a couple of qualified historians within a period of five years. However, the Ministry of Science and Technology of Slovenia, has yet to recognize this project as a matter of national interest.